

СЕРІЯ «Економіка»

УДК 338:488

[https://doi.org/10.32689/2708-7530-2020-5\(5\)-293-303](https://doi.org/10.32689/2708-7530-2020-5(5)-293-303)

Бойко Наталія Олександрівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри регіоналістики і туризму ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», проспект Перемоги, 54/1, оф. 522, м. Київ, 03057, тел. (95) 278-50-90, e-mail: natali_b2808@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-2636-0533>

Богославець Оксана Григорівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри регіоналістики і туризму ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», проспект Перемоги, 54/1, оф. 522, м. Київ, 03057, тел. (99) 544-74-89, e-mail: bogoslavets.oks@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3975-2563>

КРУЇЗНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Метою дослідження є виявлення особливостей організації круїзних подорожей та значення круїзної індустрії для світової економіки. За результатами аналізу діяльності провідних круїзних холдингів відтворено їх рейтинг за часткою охоплення круїзного туристичного ринку, доходами, та внесками круїзного туризму у світову економіку. Узагальнена типологія круїзів за класами обслуговування, проведений аналіз світових круїзних компаній щодо їх спеціалізації відповідно до представленої типології. Окреслено прогнози розвитку світового круїзного флоту з 315 суден (2016 р.) до 367(2022р.). Однак, встановлено, що круїзний бізнес, у зв'язку з пандемією «COVID-19» був змушений повністю припинити тури і зазнав великих збитків. Провідні круїзні компанії втратили від 60 до 80 % вартості своїх активів. Дослідження спрямовано на визначення пріоритетних напрямів трансформації роботи круїзних компаній в умовах сучасних обмежувальних заходів пересування, пов'язаних з пандемією. Вони передбачають наступні кроки: тимчасове використання лайнерів не за прямим призначенням; зменшення завантаженості круїзних лайнерів до 40%; заохочення туристів до круїзних подорожей через трансляцію віртуальних

подорожей лайнером та зниження вартості турів; розробка і впровадження протоколів безпеки на суднах, які вимагають посиленій контроль за станом здоров'я членів команди та туристів, технологічні нововведення у системі вентиляції кораблів тощо. Узагальнено досвід круїзних компаній щодо розробки та впровадження зусиль, спрямованих на відродження круїзного туризму в умовах світової епідемії. Він полягає у проведенні тестових круїзів з грудня 2020 року, мета яких вбачається у перевірці ефективності протоколів безпеки, розроблених фахівцями галузі. За умов вдалого експерименту, відродження галузі планується навесні 2021 року.

Ключові слова. Круїзний відпочинок, круїзні компанії, круїзна індустрія, туристичний потік, економічний дохід, заохочувальні кроки.

Boiko Nataliia Oleksandrivna candidate of pedagogical sciences, associated professor department of regional studies and tourism, Vadym Hetman Kyiv National University of Economics, prospect of Victory, 54/1, оф.522, Kyiv, 03057, tel.: (095) 278-50-90, e-mail: natali_b2808@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-2636-0533>

Bogoslavets Oksana Hryhorivna candidate of economical sciences, associated professor department of regional studies and tourism, Vadym Hetman Kyiv National University of Economics ; prospect of Victory, 54/1, оф.522, Kyiv, 03057, tel: (099) 544-74-89, e-mail: bogoslavets.oks@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3975-2563>

CRUISE TOURISM IN THE CONDITIONS OF MODERN WORLD CHALLENGES

Abstract. The aim of the study is to identify the features of cruise travel and the importance of the cruise industry for the world economy. According to the analysis results of the activities of the leading cruise holdings, their rating was reproduced according to the share of the cruise tourism market coverage, revenues, and contributions of cruise tourism to the world economy. The typology of cruises by service classes has been generalized, the analysis of world cruise companies on their specialization according to the presented typology has been performed. The forecasts for the development of the world cruise fleet from 315 ships (2016) to 367 (2022) were drawn up. However, it was established that the cruise business, in connection with the pandemic “COVID-19” was forced to completely stop tours and suffered great losses. Leading cruise companies have lost 60 to 80% of the value of their assets. The study aims to identify priority areas for the transformation of cruise companies in the current restrictive pandemic-related travel measures. They include the following steps:

temporary use of liners for other purposes; reducing the load of cruise liners to 40%; encouraging tourists to cruise travel by broadcasting virtual trips by liner and reducing the cost of tours; development and implementation of safety protocols on ships, which require enhanced control of the crew members and tourists health, technological innovations in the ventilation system of ships, etc. The experience of cruise companies has been summarized in the development and implementation of efforts aimed at reviving cruise tourism in a global epidemic. It consists of conducting test cruises from December 2020, the purpose of which is to test the effectiveness of security protocols developed by industry experts. Under the conditions of a successful experiment, the revival of the industry is planned for the spring of 2021.

Keywords. Cruise holidays, cruise companies, cruise industry, tourist flow, economic income, incentive steps.

Постановка проблеми. Протягом останніх років круїзний туризм вважався одним з найпопулярніших та швидкозростаючих сегментів сучасної туристичної індустрії, який мав перелік значних інвестиційних потенціалів, починаючи з природних особливостей, зростаючого попиту, і, як наслідок, високих економічних результатів. Тільки за останні п'ять років темпи зростання прямих доходів від круїзного туризму, наприклад, в Європі склали більше 200%, а кількість туристів, які відправились в круїз, збільшилася на 4 млн. осіб [1]. Однак круїзна індустрія, у зв'язку з пандемією «COVID-19», припинили свою діяльність і зазнала великих збитків. Перед круїзним бізнесом постали нові реалії, до яких він не був готовий. Для відновлення його діяльності актуальними є консолідовані зусилля всіх учасників організації подорожей, спрямовані на розробку та впровадження системних заходів із забезпечення безпеки круїзних турів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості круїзного туризму в світі і Україні стали предметом дослідження праць багатьох науковців. Проблемам ефективності круїзного бізнесу, його впливу на світову економіку, специфіці організації туристичних подорожей лайнерами та роботі світових круїзних компаній, тенденціям розвитку світового ринку круїзів присвячені роботи О. Ляховської, В. Гудзя, Н. Логунової, Н. Багрової, Ю. Михайлова, А. Котлубая, А. Зими, Н. Зацепіної, Д. Охлопкової, В. Корнілової. Актуальну інформацію щодо сучасного стану круїзного туризму можна простежити в спеціальній літературі, яка присвячена транспортній тематиці. Зокрема, постійний моніторинг круїзної проблематики висвітлюється на сторінках інтернет-видань «UnwtoWoldTourismBarometer», «CruiseEurope», «CruiseTips», «Cruise1st», «TheHustle», «The official site of Cruise Line International Organization». Разом з тим, галузь опинилась перед новими викликами, пов'язаними з пандемією, тому

фахівці галузі та світова наукова спільнота спрямовує науковий пошук на проблематику організації роботи круїзної індустрії в умовах глобальних небезпек.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей організації круїзних подорожей та значення круїзної індустрії для світової економіки. Визначення пріоритетних напрямів трансформації роботи круїзних компаній в умовах сучасних обмежувальних заходів пересування, пов'язаних з пандемією.

Результати дослідження. Завдяки поєднанню великої кількості різноманітних туристичних послуг, круїзний туризм відвойовував свої позиції у інших видів туризму. Для туристів, охочих побувати відразу в декількох країнах за одну відпустку, морські круїзи вважаються найоптимальнішим вибором.

Круїзний туризм як елітарний вид туризму, пропонує варіант відпочинку практично для будь-якого туриста, з різним рівнем доходу. Зазвичай, особливою популярністю користуються морські міжнародні круїзи.

Міжнародною асоціацією круїзних компаній (CLIA) запропоновано 4 базові типи круїзів: класичні або стандарт круїзи; круїзи преміум-класу; люкс-класу та ексклюзивні [2].

Наведені типи круїзів відрізняються за круїзною програмою, а саме: рівнем сервісу, ціною, розвагами, кількістю пасажирів на борту, тривалістю подорожі (Табл.1).

Таблиця 1

Типи круїзів

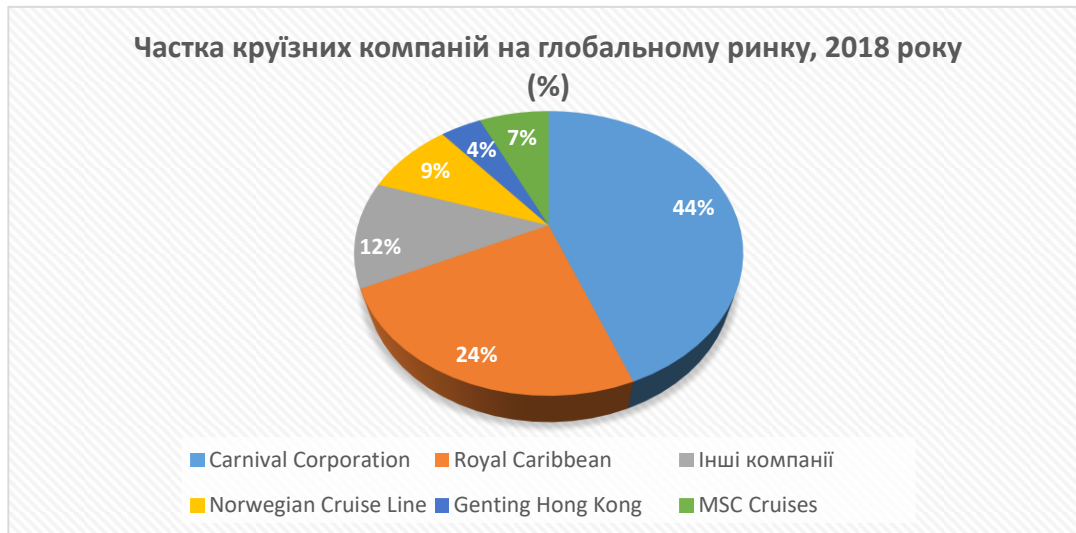
Тип	Головні риси	Компанії	Фокус група
Стандарт	<ul style="list-style-type: none"> - велика пасажиромісткість суден (від 2000 пасажирів); - каюти невеликого розміру; - орієнтованість на сімейний відпочинок (діти часто подорожують безкоштовно); - наявність дитячих ігрових клубів, майданчиків і басейнів; - відносно невисока ціна круїзів; - рівень сервісу 3-4 зірки. 	Royal Caribbean International, MSC Cruises, Costa Cruises, Norwegian Cruise Line, Carnival Cruise Lines, Princess Cruises	<ul style="list-style-type: none"> - сім'ї з маленькими дітьми; - сім'ї з підлітками; - 20-ти і 30-ти річні шукачі пригод і занять спортом; - люди похилого віку; - мандрівники одинаки; - пари, які шукають романтичного відпочинку;

			- медовий місяць;
Преміум	<ul style="list-style-type: none"> - менша заповнюваність лайнера; - більше обслуговуючого персоналу на одного пасажера; - покращене харчування, наявність делікатесів; - рівень сервісу 4-5 зірок; - наявність умов для сімейного відпочинку, але орієнтованість більше на дорослих пасажирів; - стратегія на підтримку певного рівня якості, ніж на мінімізацію витрат 	Celebrity Cruises, Disney Cruise Line, Holland America Line, Cunard, Azamara, Oceania	<ul style="list-style-type: none"> - досвідчені мандрівники; - люди, які шукають висококласні розваги
Люкс	<ul style="list-style-type: none"> - невеликі розміри кораблів (300-800 пасажирів); - великі каюти; - висока кухня; - ексклюзивний персоналізований сервіс рівня 5 зірок; - орієнтація на високий рівень якості; - висока вартість круїзів; - екзотичні маршрути круїзів; 	Silversea, Crystal Cruises, Regent Seven Seas Cruises, Seabourn	<ul style="list-style-type: none"> - дорослі, які шукають невеликий корабель зі зручностями вищого класу; - мандрівники, які шукають незабутні враження з ультра-розкішною; - люди з знанням мистецтва і кухні; - мандрівники, які шукають винятковий сервіс і рівень комфорту

Джерело: складено авторами за даними туристичного блогу «AllthingsCruise» [3]

Потужний розвиток круїзної індустрії спонукав появу чисельних круїзних компаній та операторів. За даними асоціації «CLIA», у 2018р. в світі налічувалось

більше 150 круїзних компаній[1]. Зростання конкуренції на ринку, процеси глобалізації та прагнення окремих учасників ринку до монополізації привели до створення круїзних холдингів, на частку яких припадало 81,6% ринку. Першість серед найбільших холдингів – лідерів тримали компанії США (рис.1).

*Рис. 1. Частка круїзних компаній на глобальному ринку, 2018 рік
Джерело: розроблено авторами за даними звіту міжнародної асоціації круїзних ліній «CLIA» [3]*

Згідно рейтингів, цей список очолювала компанія «Carnival Corporation&PLC», яка володіла дев'ятьма круїзними брендами (в тому числі, Princess і CostaCruises), загальне число місць на всіх лайнерах становило 233 тис. місць. Компанія контролювала 44% ринку морських круїзів [3,4].

«Carnival» - це круїзна компанія з найбільшою кількістю нововведень. Саме ця компанія вперше заборонила куріння на одному зі своїх лайнерів. Різноманітність розваг – головна перевага компанії. Програма круїзу на кораблях компанії включала виступи відомих музичних груп, роботу казино, шоу в стилі «Лас-Вегас» в вишуканих багаторівневих театрах, кабаре та багато іншого.

Друге місце посідала компанія «RoyalCaribbeanLTD». Вона володіла трьома брендами та контролювала 24% світового ринку морських круїзів. Місткість всіх лайнерів компанії становила 112 тис. місць [3].

Вдалих вибір ринку (Карибський регіон) і нові суперлайнери, які відповідали всім вимогам «RoyalCaribbean», зробили компанію однією з найуспішніших підприємств в цій галузі. Дана компанія одна з перших круїзних компаній, яка стала використовувати на своїх лайнерах новітні технології, спрямовані на зниження вібрації і шуму. Тільки на лайнерах RCI є можливість покататися на

ковзанах на льодовій арені, покататися на роликах по спеціальному треку, випробувати себе на стіні для скелелазіння.

Третю ланку займала «NorwegianCruiseLine», яка налічувала три бренда (54,4 тис. місць) та контролювала 9% обсягу ринку[3].

NCL стала першою з великих круїзних компаній, яка запропонувала своїм туристам маршрути з Аргентини до Маямі через чилійські фіорди і далі вздовж узбережжя через Панамський канал. Маршрути компанії приваблювали туристів новизною і оригінальністю. Варто відзначити елегантний інтер'єр лайнерів, і навіть, витвори мистецтва французьких імпресіоністів, що прикрашали ресторани лайнерів. Найприбутковішими з наведених компаній були «Carnival» з 39% від загальної кількості доходів круїзних компаній, «Royal», частка якої складала 20% та «Norwegian» з 13% доходів (рис. 2).

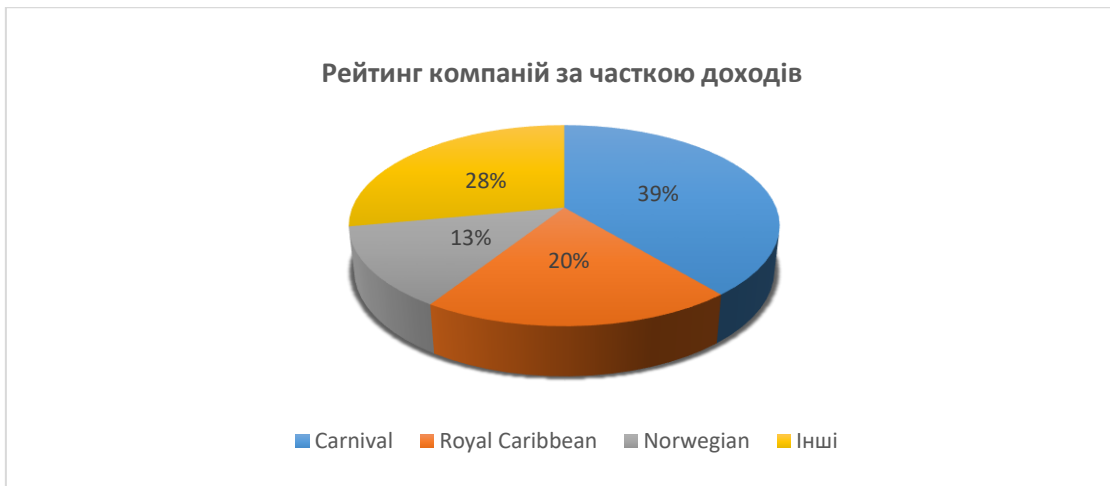

Рисунок 2. – Рейтинг компаній за часткою доходів, %

Джерело: побудовано авторами за статистичними даними «CLIA» [3]

Постійна модернізація круїзних суден, розширення географії маршрутів, будівництво нових мегалайнерів, модернізація причалів, удосконалення портової інфраструктури та впровадження інноваційних технологій на борту лайнерів зумовили сталість попиту на послуги круїзних компаній. Він неухильно зростає, навіть під час економічного спаду в 2000-х роках. Про стрімкий розвиток свідчить звіт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO). За її підрахунками, у 2018 році світові круїзні компанії перевезли більше 26 млн. пасажирів, що на 3,3% більше у порівнянні з 2017 роком, вклавши 114 мільярдів євро в світову економіку(рис.3) [5,6].

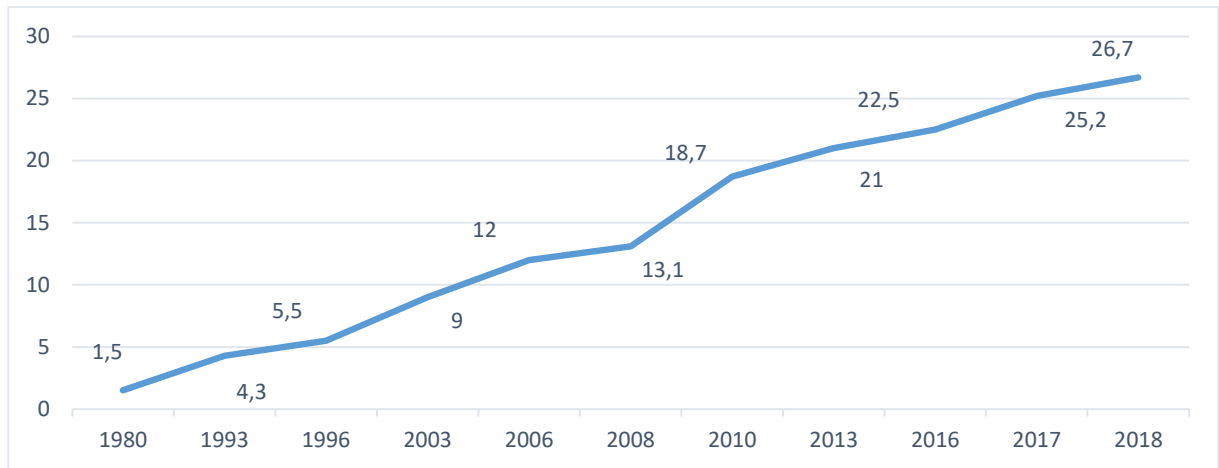

Рис. 3. Динаміка зростання чисельності туристів, які відправлялися в круїз з 1980 по 2018 роки [6].

Наведена статистика дає можливість переконатись, що за період 2010-2018 років туристичний потік збільшувався щороку майже на 7,6% .

В результаті, у 2019 році глобальний економічний дохід круїзної індустрії склав більше 117 млрд. дол. США; індустрія підтримувала майже 900 000 робочих місць і внесла вклад в 38 млрд. дол. США у вигляді заробітної плати. За попередніми прогнозами американського періодичного видання «Cruise Industry News», світовий ринок круїзного туризму в період з 2020 по 2022 мав зрости на 6%. За даними видання, найбільше зростання кількості пасажирів мало припадати на Європу [7].

Зважаючи на зростання попиту на круїзи, круїзними компаніями світу до кінця 2020 року, планувався запуск на ринок круїзних послуг 22 нових океанських, реальних і спеціальних суден. Сума загальних об'єктів інвестицій планувалась в обсязі понад 4 млрд. дол. США. Слід зазначити, що світовий круїзний флот в 2016 р. становив 315 суден. Прогнозувалося, що до 2022 р. він нараховуватиме 367 суден із загальною кількістю ліжок місць біля 640,5 тис. одиниць.

Однак круїзний туризм, як і вся туристична індустрія, у зв'язку з пандемією «COVID-19», зазнав великих збитків. Круїзні компанії з березня/квітня 2020 року були змушені повністю припинити круїзні тури.

Провідні компанії круїзного ринку зазнали серйозних втрат. Акції найбільшого круїзного холдингу «Carnival Corporation» з січня 2020 року знизилися на 63%, а другої за величиною компанії «Royal Caribbean Cruises» - майже на 80% (рис. 4). Компанія «Pacific Delight Tours», яка проіснувала на круїзному ринку США близько 50 років, з лютого оголосила про припинення бізнесу і вихід з USTOA. Таким чином, «Pacific Delight Tours» стала першою

жертвою «COVID-2019», епідемія якого продовжує завдавати шкоди ринку світового туризму [8; 9].

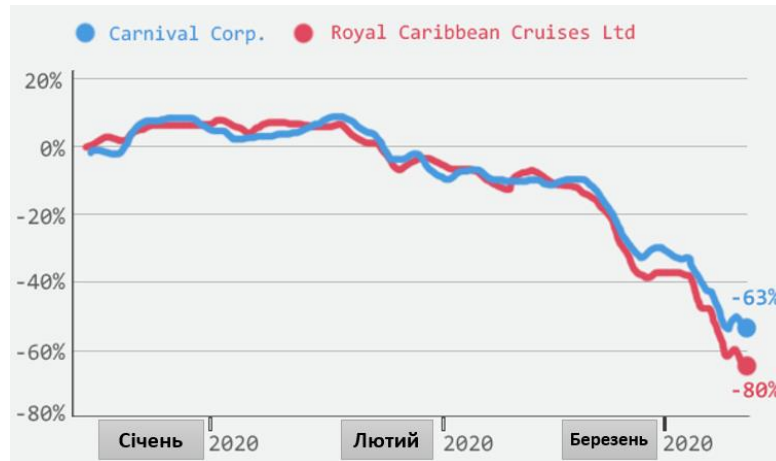

Рис 4. Динаміка спаду акцій найбільших круїзних компаній, січень-березень 2020 рік [10].

Незважаючи на призупинення своєї роботи, круїзні компанії шукають можливості для використання свого флоту не за прямим призначенням. Деякі кораблі відомих компаній слугують для багатьох інших цілей. Так, компанія «American Queen Steamboat Company & Victory Cruise Lines» пропонує свої кораблі для розміщення військових службовців США під час карантину. Їм необхідні певні обмежувальні заходи після прибуття або перед відправленням до інших країн. Компанія «Bahamas Paradise Cruise Line» запропонувала свої кораблі для тимчасового житла. А найбільший в світі круїзний бренд «Carnival Corporation» запропонував перетворити свій флот в плавучі лікарні [10].

Не дивлячись на всі негаразди, туристи також продемонстрували стійкість і лояльність до круїзного відпочинку. За даними британського видання «The Sun», обсяг замовлень на тури 2021 року збільшився на 9% [10]. Це зумовлено, насамперед, зниженням цін на круїзні тури та проведенням заохочувальних кроків, з метою збереження інтересу та мотивації туристів до придбання круїзних турів після закінчення карантину. Зокрема, створюються та запуснені у мережу Інтернет інтерактивні віртуальні тури круїзними лайнерами. У відеоролику майбутніх туристів проводять судном, знайомлять з умовами проживання у каютах, наводять приклади страв у ресторанах, демонструють фрагменти виступів анімаційних колективів, які будуть розважати гостей у круїзі.

Немало зусиль для підтримання попиту туристів на круїзні подорожі доклали самі компанії. Вони підвищують заходи попередження хвороби. З цією метою розроблені детальні протоколи з охорони праці і техніки безпеки. Аналіз запланованих дій, дозволяє виокремити найбільш типові напрями роботи

круїзного бізнесу із забезпечення безпеки учасників круїзів. Серед них: збільшення медичного персоналу на борту суден, наявність постійного контролю за станом здоров'я команди, вільний доступ на всіх входах у приміщення спеціальних засобів дезінфікування. Раніше усі пасажери проходили тестування тільки перед тим як потрапити на лайнер, за новими правилами повторне тестування проводиться під час круїзу. Екіпаж проходить тестування щотижня. Туристам пропонують використовувати маски на берегових екскурсіях і бездротові аудіо системи для безпечного соціального дистанціювання. Ще однією складовою безпеки круїзних подорожей є зменшення місткості туристів на 40%, а також обмеження кількості відвідувачів торговельних точок і розважальних закладів на 50%.

Нововведення торкнулись оснащення круїзних лайнерів, зокрема встановлюються додаткових фільтрів, що здатні поглинати майже 99,95% відсотків патогенних мікроорганізмів, які передаються повітряним шляхом; заборонені рециркуляції повітря на борту всіх суден. Круїзні термінали та судна обробляються у відповідності із Правилами санітарної очистки суден.

Висновки. З огляду на високу прибутковість для світової економіки круїзного туризму, відновлення маршрутів є вкрай актуальним завданням для туристичної та круїзної індустрії. з цією метою бізнес-процеси спрямовані на пошук технологічних, організаційні, фінансових та управлінських рішень для забезпечення гарантії безпеки для туристів. Згідно заяв Центру з контролю та профілактики захворювань США (CDC), першим кроком у сценарію відродження круїзних подорожей стануть тестові круїзи. Їх мета полягає у доведенні ефективності роботи нових протоколів безпеки. Початок подібних подорожей планується у грудні 2020 року. З метою їх реалізації, волонтерам пропонується прийняти участь у безкоштовному тестовому круїзі. Піонером у реалізації експерименту стала круїзна компанія «Royal Caribbean International», вона запустила окремих сайт для реєстрації всіх бажаючих з листопада 2020 року. По успішному завершенні тестових круїзів, за оптимістичними прогнозами, масове відновлення галузі прогнозують навесні 2021 року. Першими планують відновити міні – круїзи [4].

Отже, круїзний туризм опинився перед серйозними викликами сучасних світових реалій. Він зазнав істотних втрат під час пандемії і пов'язаної з нею економічною кризою. Залишаючись одним з найперспективніших напрямків туристичної індустрії, він потребує тривалого часу для відновлення.

Література:

1. Інтернет-видання «MarineHome» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.marine.ie/Home/home>

2. Зима А. Г. Особливості розвитку транспорту в туризмі: перевезення / А. Г. Зима, І. І. Лісичина - Х.: Видавництво ХНЭУ, 2010. – 310 с.

3. Інтернет-видання «CLIAStatisticalReports» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cruising.org/regulatory/issues-facts>.

4. Інтернет портал туристичної компанії «4gatesUkraine» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://4gates.com.ua/rus/>

5. Охлопкова Д.К., Пітухова А.А., Захарова Н.Г. Сучасний стан круїзного туризму// Соціодинаміка. – 2019. – № 12. – С. 134 - 147.

6. Інтернет-портал «Жара» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tourzhara.com/portfolio/kruiznye-kompanii-mira-kratkoe-opisanie/>

7. В.В.Корнілова., Н.В.Корнілова, Сучасні тенденції розвитку круїзного ринку світу. Інвестиції: практика та досвід//Економічна наука. – 2018.– №5.

8. Туристичне видання «Турпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourprom.ru/news/46014>.

9. Інтернет-видання «TheHustle» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thehustle.co/the-economics-of-cruise-ships>.

10. Інтернет-видання «Cruise1st» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cruise1st.co.uk/blog/cruise-holidays/how-old-is-the-average-cruise-passenger>.

References:

1. Internet-vidannja «MarineHome» [MarineHome online edition]. Retrieved from <https://www.marine.ie/Home/home> [in Ukrainian].

2. Zima, A. G., & Lisicina, I. I. (2010). Osoblivosti rozvitku transportu v turizmi: perevezennja [Features of transport development in tourism: transportation]. Harkiv: Vidavnictvo HNJeU [in Ukrainian].

3. Internet-vidannja «CLIAStatisticalReports» [Online publication "CLIAStatisticalReports"]. Retrieved from <http://www.cruising.org/regulatory/issues-facts>

4. Internet portal turisticnoї kompanii «4gatesUkraine» [Internet portal of the travel company "4gatesUkraine"]. Retrieved from <https://4gates.com.ua/rus/>

5. Okhlopkova D.K., Pitukhova A.A., Zakharova N.H. Suchasnyy stan kruyiznoho turyzmu// Sotsiodynamika. – 2019. – № 12. – S. 134 - 147.

6. Intrnet-portal «Zhara» [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <https://tourzhara.com/portfolio/kruiznye-kompanii-mira-kratkoe-opisanie/>

7. V.V.Kornilova., N.V.Kornilova, Suchasni tendentsiyi rozvytkukruyiznoho rynku svitu. Investytsiyi: praktyka ta dosvid//Ekonomichna nauka. – 2018.– №5.

8. Turystychne vydannya «Turprom» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.tourprom.ru/news/46014>.

9. Internet-vydannya «TheHustle» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://thehustle.co/the-economics-of-cruise-ships>.

10. Internet-vydannya «Cruise1st» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.cruise1st.co.uk/blog/cruise-holidays/how-old-is-the-average-cruise-passenger>.